

ISMERTETÉSEK

022:727.8/410/

EYSEN, J.:

Neue Tendenzen im englischen Büchereibau

/Uj irányzatok az angol könyvtárépítésben/

Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 16.k. 3.sz. 1968.
ápr. p. 55-66.

A modern európai könyvtárépítészet bölcsője Skandináviában ríngott. Angliában az ötvenes évek közepéig azokhoz az épületekhez ragaszkodtak, amelyek még a későviktoriánus építészet szellemében keletkeztek. A manchesteri Central Library /Központi Könyvtár/ hatalmas köralakú épülete külső formájában inkább a római Pantheonhoz hasonlít, mint modern könyvtárhoz. A korinthuszi oszlopokkal övezett homlokzata, körbefutó koszorúja egy klasszikus áldozati hely benyomását ébresztve, a referenzs könyvtár óriási halljában a British Museum világhírű olvasótermét másolta. A felső szinten elhelyezett, rendkívül komplikált helyiség-sora folytán az üzemszerű gazdaságos személyi szervezés Manchesterben nagyon nehéz feladat. Az izoláció, a szigeti ragaszkodás az országban kialakult tradíciókhoz legalább olyan akadály volt a célnak és kornak egyaránt megfelelő könyvtárépítészeti megfontolások térhódításának, mint az az ok, hogy a legtöbb angol nagyvárosi könyvtár az utolsó ötven év alatt kapott már új épületet. Ennek a "szigeti" építészeti elvnek tipikus példája a londoni kensingtoni városrész központi könyvtárának újjáépítése. A pénzzel itt nem takarékoskodtak: a polcokat nemes faanyagból készítették, sőt a mennyezetet helyenként be is aranyozták. Ez az építészeti szellem sem felel már meg a mai időknek. Csak 1960 óta kezdték meg a fejlődésben mutatkozó lemaradást behozni - s mindjárt hétmérföldes léptekkel.

A cikk a továbbiakban négy példával kívánja bizonyítani a fejlődés új irányát. Lutonban, ebben a Londontól északra fekvő, 140 000 lakosu gyárvárosban, 1962-ben létesítettek egy 150 000 kötetes központi könyvtárat. A város különleges viszonyai indokolták, hogy a könyvtárat egy áruházzal "házassítsák össze". Ezért már eleve arra kényszerültek, hogy a könyvtár használati helyiségeit a felső szín-

tekre telepítsék, a földszinten csak a kereskedelmi osztály és a gyermekkönyvtár kapott helyet. Hála a könyvtári vezetőség és az építész - L.H. BLACKMAN - jó együttműködésének, sikerült ebből a szükségmegoldásból is jelentős eredményt elérni.

Az olvasó, ha a földszinti hallba lép, vagy a lépcsőn vagy a két lift egyikén jut el a tulajdonképpeni könyvtári szintre. Ez széles galériával kialakított, két emeletre kiterjedő helyiség, melynek szomszédságában a kölcsönkönyvtárat helyezték el. Minden polcot az ablakokra merőlegesen állítottak fel, így azok elegendő természetes fényt kapnak. Homlokzatukon nagy, szembetűnő betűket viselnek, ezek révén az olvasó egy automatikus utmutató segítségével könnyen el tud igazodni az őt érdeklő raktári területen. Több száz tárgyszót dolgoztak fel ebben a szerkesztben, hogy egy gombnyomásra felvillanjon a vázlatos táblázaton a raktári jelzetek rendszere, s a hely, ahol a kívánt állománycsoportot megtalálhatja az olvasó.

A galériákhoz vezető lépcsőn /vagy ismét a közvetlen lift segítségével/ juthat el az olvasó a kölcsönkönyvtár mellett létesített referenz könyvtárhoz, amelyet a felső emeleten rendeztek be. Az angol közművelődési könyvtárakra jellemző módon itt nemcsak az enciklopédiákat és minden jelentős tudományág kézikönyvét találhatjuk meg, hanem a világ összes címlistáját, telefonkönyvét, az összes folyóirat cikkgyűjteményét vagy a tízezrekre menő térképgyűjteményt is. Lutonban a referenz könyvtárhoz még különböző tanulófülkéket /study carrels/ is csatoltak, amelyekben az olvasó, aki hosszabb időtartamu kutatást végez, itt előkészítheti és zavartalanul használhatja anyagát.

Az építési programot egy kedves belsőtér-kiképzésű előadóteremmel, folyóiratolvasóval és - lemezkölcsönzéssel kiegészített - zenei könyvtárral felszerelt gyermekkönyvtár egészíti ki. Ez összesen 4300 m² területű. Nem feledkeztek meg az un. könyvtári színházteremről sem. Ezt a harmadik emeleten helyezték el, s éppúgy megfelelő előadások rendezésére, mint magánegyüttesek vagy népi színjátszók színházi bemutatására.

Hogyha Lutonban a telekviszonyok miatt az alaprajz tervezésekor kompromisszumra kényszerültek is, és így a használati helyiségeket vertikálisan kellett megoldani, Hampsteadben /London/ ideális feltételek mellett valósíthatták meg a tervezők elképzeléseiket. Itt az építész Sir Basil SPENCE-ben olyan emberre találtak, aki nem áldozta fel a célszerűség érdekében művészi elképzeléseit. A hampsteadi 4500 m² alapterületű Swiss Cottage Library a világ legszebb könyvtárai közé számítható. A kecses, hosszukás, mindkét végén legömbölyített épületet függőlegesen futó betonbordázattal díszítették, s ez a homlokzatnak megnyugtató és jó benyomást keltő külsőt kölcsönöz. Az épület látogatója belépésekor, ha csak nincs szüksége a két személyszállító lift valamelyikére, a széles, izléses lépcsősoron szinte észrevétlenül jut el a szolgáltató helyiségekhez. A lépcsők ahhoz a kiválóan megvilágított kiállítási helyiséghez vezetnek, amely az egész épület hosszában terül el, és szembeállítja, mintegy építészeti üvegfalak és metszett üvegajtók fokozzák optikailag is az építészeti hatást. A két könyvtári rész alaprajzilag és kivitelezésben is telje-

sen megfelel egymásnak. Párhuzamos félkörrel ivelik körül a homlokzat frontján a belső teret, lehetővé téve, hogy a galériára elegáns csigalépcsőn jusson fel az olvasó. A teljesen üvegezett külső fal mentén csillagalakban helyezkednek el a könyvespolcok, irányuk meghosszabbításának tengelyében négyzet alakú tölgyfaíróasztal mögött ül a felügyelő könyvtáros.

A kiállítási terem hosszában találhatók a különböző szolgáltató helyiségek, mint a zeneszoba, a gyermekkönyvtár, továbbá a különgyűjtemények. /A Swiss Cottage Library gondozza az összes londoni városrész filozófiai gyűjteményét./ Elegendő raktári térük van ahhoz, hogy további gyűjtemények kötetait tárolhassák: a könyvtár mintegy 600 000 kötet raktározására nyújt lehetőséget. A könyvtár épülete körül a személygépkocsik számára kényelmes parkoló teret biztosítottak.

Lutonban és Hampsteadben a kölcsönző és a referenz könyvtár hagyományos kettéválasztásából indultak el a tervezők, a 300 000 lakosú Bradfordban viszont teljesen új utakon jártak. Az angol könyvtártörténetben első ízben építettek itt - 1965 és 1967 között - egy department-rendszerű könyvtárat. Az új városközpontban felépített nyolcemeletes toronyházban - kétemeletenként haladva - négy nagy szolgáltató részleget rendeztek be. Az eddigi referenz könyvtár gyűjteményeit felosztották és beolvastották a kölcsönzési állományba. Ezeket a beolvastott köteteket ezután sem lehet ugyan kölcsönözni, de a szakterületek többi könyve között most már mindenkor rendelkezésre állnak, s így megkönnyítik az olvasó részére mindkét, eddig szétválasztott anyag rész használatát.

Az un. "általános" részleget /a szépirodalommal és a hozzátartozó gyermekkönyvtárral együtt/ a felsőbb emeleten a művészeti és a zenei osztály, a kereskedelmi és a műszaki részleg követi, ez utóbbi műszaki és közgazdaságtudományi állománnyal, majd az országos és várostörténeti anyag, a filozófia és vallásos irodalom könyvei következnek. Az egyes szinteken 300 munkahely található, összesen mintegy 10 000 m² területen, részben a katalógusszekrények körül, részben a galériákon az ablakok mellett. Az egész épület klimatizált; távbeszélőkkel és visszahívókkal, könyvszállító és más műszaki berendezésekkel annyira ellátott, hogy ez a személyzet gazdaságos elosztását a legnagyobb mértékben biztosítja. Természetesen innen sem hiányzik a "könyvtári színház" és a "libresszo" sem; ahol a szünetekben az olvasók frissítőkhöz juthatnak.

Az épület belsejét válogatott anyagokból képezték ki. Vasbeton tartóoszlopait fával burkolták, a padlók szőnyegborításúak. Mindenütt figyelembe vették a külföldi könyvtáráépítés eredményeit. Így pl. a folyóiratok plexiüveg-állványokon való bemutatása nem egyéb, mint az esseni városi könyvtár folyóirat-tárlóinak másolása.

Bradford kétségkívül mérföldkő az angol könyvtáráépítészetben. Még nagyobb mértékben mondható ez el a Birminghami Public Library-ről. Közvetlenül a városháza mellett, a milliós város szívében épülő könyvtár, melynek megnyitása 1971-re várható, 3500 m² alapterületen, 7 emeleten, összesen 24 000 m² hasznos felülettel rendelkezik majd. A kölcsönző könyvtár 120 000 kötetét egy mellékszárnyon helye-

zik el; a referenzs könyvtár 800 000 kötetnek ad helyet, s ehhez tartozik majd többek között a Shakespeare Memorial Library, a világ egyik legnagyobb Shakespeare-gyűjteménye, amely 98 nyelven, több mint 40 000 kötetet tartalmaz. Műszaki részlegének /department/ 60 000 kötete egyike annak a négy archivumnak, amely az angol, amerikai és kanadai Atomerő Bizottság jelentéseit gyűjti. A kereskedelmi részleg az összes angol szabványt tartalmazza, a várostörténeti részlegre pedig egyre több fontos feladat vár.

Az összesen nyolc részleggel a referenzs könyvtár raktári kapacitása 1 500 000 kötet, s 1200 munkahellyel rendelkezik. Írógépek, magnetofonok, mikrofilm-leolvasók és különböző tanuló fülkék állnak nagy számban az olvasók rendelkezésére. Telefon- és közvetlen telex-összeköttetése az ország valamennyi fontos könyvtárával biztosítja, hogy a könyvtári személyzet képes gyorsan felvilágosítást adni az olvasót érdeklő bármilyen kiadványról. S minthogy az egyes emeleteken eltekintettek a választófalaktól, lehetővé válik, hogy az egyes részek mozgékonyságuk révén az állandóan változó, növekvő igényeket. A középső épületrész alatt központi autóbusz-pályaudvart létesítenek, amely minden városlakónak lehetővé teszi, hogy szinte a legközelebbi megállóról közvetlenül utazzék a központi könyvtárba. Természetesen a könyvtárhoz csatlakozó parkolóhelyen külön garázs áll az autótulajdonosok rendelkezésére.

Ezzel az épülettel, mely ebben a kategóriában a legnagyobb lesz Európában, az angol könyvtárépítészeti amerikai méretű nyilvános könyvtárat hoz létre. Ez a kontinens részére is új mértékül szolgálhat. A Bradfordban és Birminghamban már megvalósult átmenettel a department-rendszerre, az angol könyvtárosok felhívták a figyelmet arra, hogy ők a könyvtári szervezés terén már feladták a "splendid isolation", az előkelő elszigetelődés elvét, és azoknak a módszereknek állnak szolgálatába, amelyek a nemzetközi könyvtárosvilágban már elterjedőben vannak.

Végh Ferenc